

DOI: <https://doi.org/10.15407/np.72.152>
УДК 027.54:004.78]-043.86(477)(045)

Оксана Збанацька,

<https://orcid.org/0000-0003-0413-7576>,

докторка наук з соціальних комунікацій, доцентка,
професорка кафедри журналістики та міжнародних відносин,
Київський університет культури (м. Київ, Україна),
вул. Євгена Коновальця, 36, Київ, 01042, Україна
головна бібліотекарка,
відділ лінгвістичного забезпечення інформаційно-пошукових систем,
Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого
(м. Київ, Україна),
вул. Михайла Грушевського, 1, Київ, 01001, Україна
e-mail: ZbanatskaO@gmail.com

ВІД НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННИХ БІБЛІОТЕК ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ: ЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ

Мета статті – дослідити еволюцію поглядів від національної системи електронних бібліотек до створення Національної електронної бібліотеки України. **Методологія дослідження** базується на застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, зокрема системного, історичного та термінологічного підходів, аналізі, синтезі, узагальненні. **Наукова новизна** статті полягає в узагальненні інформації та розширенні уявлень про погляди науковців щодо створення Національної електронної бібліотеки України. **Висновки.** Перші напрацювання з організації національної системи електронних бібліотек у вигляді ескізного проєкту представлено у 1996 формування та функціонування як системи електронних бібліотек так і окремих електронних бібліотек. Зокрема, це – питання термінології, визначення структури та функцій, класифікації, нормативно-правового забезпечення, авторського права в інтернеті, історії створення та перспектив електронних бібліотек тощо. У 2016 р. знов постало питання про створення Національної електронної бібліотеки, проте ця чергова спроба мала декларативний характер. 2023 р. заявив про початок нового проєкту створення Національної електронної бібліотеки України за підтримки ЮНЕСКО та ІФЛА, який планується

реалізувати у чотири етапи впродовж 2024–2029 рр. Це є складне завдання, що потребує вирішення змістових, методичних, організаційних, технологічних, технічних та фінансових питань. Тільки їхнє комплексне вирішення дозволить створити сучасну Національну електронну бібліотеку України.

Ключові слова: електронні бібліотеки, національна система електронних бібліотек, Національна електронна бібліотека України.

Актуальність теми дослідження. Ідея створення Національної електронної бібліотеки України (далі НЕБУ) – не нова. На початку ХХІ ст. окремі бібліотеки почали оцифровувати власні фонди і розробляти інтерфейси для електронних бібліотек (далі ЕБ). Оскільки в Україні була відсутня єдина автоматизована бібліотечно-інформаційна система, то новостворені ЕБ відрізнялися одна від одної в технічному, технологічному та інформаційному планах. Загалом ЕБ надають широкий громадськості доступ до документів державно-національного змісту, сприяють збереженню рідкісних бібліотечних фондів в електронному вигляді, а також популяризують українську мову та культуру, тому ця тема є актуальною.

Аналіз досліджень і публікацій. Сьогодні накопичено значну кількість наукових праць, що стосуються багатопланових та багатоаспектних питань формування та функціонування ЕБ. Так, це – питання термінології, визначення структури та функцій, класифікації, нормативно-правового забезпечення, авторського права в інтернеті, історії створення та перспектив ЕБ тощо.

Комплексні дослідження ЕБ здійснювали українські дослідники, – Л. Костенко, К. Лобузін, О. Мар'їна, І. Павлуша, А. Чекмарьов, А. Яцишин.

Наукові напрацювання таких дослідників, як О. Баркова, О. Кізян, Ю. Кормилець, І. Лобузін, І. Павлуша, Н. Пасмор, Н. Прилуцька, В. Резніченко, Л. Сирота та інших є важливими щодо розробки теоретичних основ розвитку бібліотек в цифровому просторі та їх термінологічного визначення.

Окремі аспекти класифікації ЕБ представлено в публікаціях Н. Прилуцької та Я. Топольник. Зокрема, Я. Топольник пропонує класифікувати ЕБ за організаційною структурою («самостійні, вбудовані в більш загальний ресурс, інтегровані»), за ознакою відмінності творців (бібліотеки, створювані органами влади, професійними інформаційними організаціями (бібліотеки, органи НТІ, архіви), за-

собами масової інформації, громадськими структурами; науковими та навчальними інституціями; комерційними фірмами і окремими аматорами)» [22, с. 207–208], за змістом (універсальні, тематичні, галузеві, персональні).

Вагомий внесок у дослідження правових аспектів функціонування ЕБ зробили К. Афанасьєва, Г. Гуцол, І. Давидова, І. Менсо, О. Клименко, О. Сокур та інші.

Практичний досвід створення ЕБ «Культура України» висвітлено у публікаціях С. Бакан, Т. Вилегжаніної, А. Микитенко; ЕБ «Україніка», – К. Лобузіної, І. Павлуши, В. Попика та ін.

Особливу групу становлять публікації дослідників, котрі займалися розробками науково-організаційних та технологічних засад створення зібрань електронних документів, серед них: О. Баркова, Н. Кунанець, Д. Ланде, І. Лобузін, А. Ржеуський, М. Слободяник та ін.

Науково-організаційним та технологічним засадам формування електронних бібліотек закладів вищої освіти (далі ЗВО) присвячено публікації І. Беззуб, О. Спіріна, Р. Ріжняка, Ю. Ульяновко.

Мета статті – дослідити еволюцію поглядів науковців від ідеї розробки національної системи електронних бібліотек до створення Національної електронної бібліотеки в Україні.

Виклад основного матеріалу. Теоретичним підґрунтям для створення ЕБ в Україні слугував широкий спектр науково-дослідних робіт, проведених наприкінці 1980-х–1990-х років Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського (далі НБУВ). Зокрема, досліджувалися теми: «Забезпечення загальнодоступності книжкової спадщини України» (наук. керівник Л. Костенко), «Інформаційні технології бібліотечних мереж і систем» (наук. керівник Л. Костенко), «Створення бібліографічного реєстру друкованих видань України» (наук. керівник А. Чекмарьов), «Створення реєстру української рукописної книги» (наук. керівник Л. Дубровіна) [19, с. 86]. У 1996 р. співробітниками НБУВ (А. Чекмарьов, Л. Костенко, Т. Павлуша) запропоновано ескізний проєкт «Національна система електронних бібліотек» (Київ, 1996) як «бібліотечний» напрям робіт національної програми інформатизації, що передбачає формування в провідних книгозбірнях України електронних бібліотек, їх інтеграцію комп'ютерними мережами і забезпечення доступу до ресурсів цих бібліотек кожного громадянина в будь-який час і з будь-якого регіону.

Проблеми формування ЕБ України детально висвітлено в публікації Л. Костенко. Зокрема, науковець зазначав, що в мережі українських книгозбірень має поєднуватися «відомча централізація й регіональна кооперація. Відомча централізація зумовлює необхідність створення в бібліотеках державного рівня (медичній, науково-технічній, сільсько-господарській тощо) електронних бібліотек, що інтегруватимуть галузеві інформаційні ресурси», а «регіональна кооперація потребуватиме проведення подібної роботи на обласному рівні» [11, с. 221]. Дослідник підкреслював, що «потребуватимуть посиленої уваги проблеми лінгвістичного та програмного забезпечення електронних бібліотек», і «слід орієнтуватися на засоби інтелектуалізації інформаційного пошуку» [11, с. 227].

Комплексну систему комп'ютерно-технологічних, науково-методичних та організаційних заходів, за допомогою яких можна створити єдині методологічні та методичні засади функціонування бібліотечної справи на основі взаємопов'язаних інформаційних технологій формування національного бібліотечного фонду, включаючи депозитарії електронних документів, а також забезпечення вільного доступу до накопиченої документної інформації для всіх членів суспільства незалежно від їхнього матеріального забезпечення та соціального статусу було представлено А. Чекмарьовим, Л. Костенко та Т. Павлушею у виданні «Національна система електронних бібліотек» (1998) [24]. У результаті цього українські бібліотеки мали трансформуватися з пасивних сховищ документованих знань в активних їх розповсюджувачів.

Науковці запропонували «бібліотечний» напрям і визначили мету створення Національної системи електронних бібліотек – «досягнення якісно нового рівня повноти й оперативності задоволення інформаційних потреб суспільства в документованих знаннях, що кумульовані в сукупному фонді книгозбірень України» [24, с. 8].

Для кардинального підвищення повноти й оперативності задоволення інформаційних потреб користувачів, у 1999 р. НБУВ почала створення НЕБ. Її основними компонентами стали: електронний каталог НБУВ, що відображає обов'язковий примірник вітчизняних творів друку; база даних «Реферати наукових видань України» (монографій, енциклопедій, довідників, словників, періодичних видань, збірників наукових праць, матеріалів конференцій, авторефератів дисертацій, препринтів тощо); депозитарій повних електронних версій

опублікованих матеріалів». У «Бібліотечному віснику» (2000, № 4) розміщено повідомлення, в якому пропонувалося надсилати до НБУВ «електронні версії монографічних, періодичних та інших опублікованих наукових матеріалів для їх архівного зберігання в Депозитарії і представлення на Web-сервері НБУВ у визначений інтелектуальним власником строк із дотриманням чинних нормативних актів щодо авторського права». У 2000 р. представлено проєктні рішення, інформаційні ресурси та вхідні формати Національної електронної бібліотеки України [14].

На початку XXI ст. виникла теоретична й практична потреба вирішення низки бібліотечно-технологічних питань щодо подальшого розвитку ЕБ. Це питання механізму комплектування, надійного зберігання та ефективного використання електронних ресурсів бібліотек, а також виявлення механізмів побудови відповідної інфраструктури для забезпечення акумулювання інформації. Методологічні, бібліотечно-технологічні, науково-інформаційні й організаційні засади створення та розвитку ЕБ висвітлено в дисертаційному дослідженні І. Павлуши [15].

У зв'язку з переходом до інформаційного суспільства перед бібліотечною спільнотою постало питання трансформації бібліотек з «пасивних сховищ документованих знань на паперових носіях в активних їх розповсюджувачів засобами електронних комунікацій»¹.

Формуванню ЕБ як бібліотекознавчої проблеми присвячено публікацію М. Слободяника [20], а в матеріалах II міжнародної науково-практичної конференції «Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики» (Київ, 25–26 травня 2005 р.) опубліковано тези Л. Костенка «Наукова електронна бібліотека України», присвячені особливостям створення і функціонування наукової ЕБ. ЕБ також розглядаються як складові інформатизації українського суспільства [9] і як напрям розвитку наукових комунікацій [26].

Відсутність єдиної системи управління створенням НЕБ та висока професійна свідомість бібліотечних фахівців сприяли розвитку регіональних корпоративних проєктів. Передбачалось, що «створені в результаті цих проєктів Інтернет-ресурси мають стати базовою складо-

¹ Костенко Л. Бібліотечні електронні інноваційні технології. *Бібліотечний вісник*. 2003. № 6. С. 36–38. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002473>

вою контенту майбутньої НЕБУ». У січні 2009 р. представники трьох українських ЗВО – Харківського національного університету імені В. Каразіна, Національного університету «Києво-Могилянська академія» та Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича оголосили про початок проєкту «Електронна бібліотека: Центри знань в університетах України (ELibUkr)». Провідні бібліотеки усіх регіонів України, що «формують потужні зведені електронні каталоги та відкриті й «юридично чисті» з точки зору авторського права повнотекстові інституційні репозитарії» мали приєднуватись до таких проєктів і стати «вагомим ланкою у розбудові Національної електронної бібліотеки» [21].

У 2010 р. для освітньої сфери розпочався активний етап у створенні національної електронної бібліотечної системи. На вебсайті Національного інституту стратегічних досліджень розміщено аналітичну записку «Створення і функціонування електронних бібліотечних систем як чинник розвитку єдиної національної освітньо-наукової системи»², в якій зазначалося, що на державному рівні було поставлено завдання «створення національної електронної бібліотеки що, разом із завданням збереження історико-культурної спадщини, буде також виконувати функцію накопичення освітніх і наукових матеріалів та забезпечення доступу до них».

ЕБ ставали об'єктом обговорень на численних наукових заходах різного рівня. Так, у рамках проведення II Міжнародного форуму «Проблеми розвитку інформаційного суспільства», 15 жовтня 2010 р. у Книжковій палаті України відбулося засідання «круглого столу» «Електронні бібліотеки: проблемні питання видавництва, бібліотек, обов'язкового примірника, авторського права». [6, с. 48]. На XV всеукраїнській науково-практичній конференції «Кроленківські читання – 2012. Взаємодія та партнерство бібліотек у регіональному інформаційному просторі» (Харків, 11 жовтня 2012 р.) А. Соляник запропонувала: «удосконалити нормативно-правову базу, регламентуючу цілісне формування та функціонування Національної електронної бібліотеки

² Карпенко М., Іщенко А. Створення і функціонування електронних бібліотечних систем як чинник розвитку єдиної національної освітньо-наукової системи. Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень* : вебсайт. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/stvorenniya-i-funkcionuvannya-elektronnikh-bibliotechnikh-sistem>

України; вирішити концептуальні, організаційні, техніко-технологічні питання щодо створення багатоконтурної комунікаційної структури; питання загальної системи генерування, зберігання та використання фонду НЕБУ; обґрунтувати систему інституційних депозитарії мережних документів; створити координаційну раду з представників бібліотек-учасниць» [21].

У 2013–2015 рр. об'єктом досліджень науковців стають питання технологічних засад формування інформаційних ресурсів універсальної електронної бібліотеки (О. Баркова) [3], корпоративної каталогізації (Н. Денисенко) [8]. Науково-організаційним, технологічним та концептуальним засадам формування ЕБ ЗВО присвячено публікації І. Беззуб («Електронні бібліотеки в сучасній освіті». Київ, 2015), Р. Ріжняка («Розвиток науково-технологічного забезпечення формування електронних бібліотек у вищих навчальних закладах України». Кіровоград, 2014), В. Бабали, М. Крижанівського («Концепція побудови сучасної інтерактивної електронної бібліотеки з елементами соціальної мережі». Харків, 2015), Т. Копитько («Концептуальні засади створення та розвитку електронних бібліотек». Київ, 2015) та захищеній дисертації Ю. Ульянов «Управління розвитком електронної бібліотеки в освітньому середовищі вищого навчального закладу» (Старобільськ, 2017). Орієнтири щодо проектування ЕБ установ Національної академії педагогічних наук України узагальнено в колективній монографії «Науково-організаційні засади проектування мереж електронних бібліотек установ НАПН України» (Київ, 2014)».

29 березня 2016 р. на вебсайті Громадського телебачення розміщено інформацію щодо затвердження Кабінетом Міністрів України стратегії, яка передбачає створення Національної електронної бібліотеки України, «мобільних бібліотек» і формування реєстраційної бази «Книжкові пам'ятки України»³.

Подальші дослідження зосереджувалися на правовому регулюванні діяльності ЕБ. Так, 2017 р. І. Менсо захистила дисертацію на тему «Правове регулювання діяльності електронних бібліотек за цивільним законодавством України», а 2019 р. вийшла її монографія «Правове регулювання діяльності електронних бібліотек щодо використання творів у цифровій формі» (Київ). Основні критерії ЕБ, процеси залучення

³ URL: <https://hromadske.ua/posts/v-ukraini-bude-stvorena-natsionalna-elektronna-biblioteka>

документів до наукового обігу, а також проекти, метою яких є інтеграція на рівні ЕБ розглянула Н. Самохіна [18]. У 2020 р. в матеріалах міжнародних конференцій опубліковано тези Є. Забіянова «Електронні бібліотеки – унікальний цифровий депозитарій культурного надбання»⁴ та «Перспективи електронних бібліотек України в умовах діджиталізації суспільства»⁵. У дисертаційному дослідженні С. С. Гарагулі ЕБ розкрита як інтегратор джерел наукової інформації⁶. Таким чином, на початок третього десятиліття ХХІ ст. Україна накопичила значний науковий доробок щодо створення, інформаційного наповнення та використання ЕБ.

На початку повномасштабної російсько-української війни бібліотечна спільнота вкотре усвідомила нагальну потребу реалізації проєкту Національної електронної бібліотеки України.

1 березня 2022 р. ВГО Українська бібліотечна асоціація (далі УБА) звернулася із закликом до бібліотечних закладів збирати документи про війну на своїх комп'ютерах або на хмарних сервісах [16]. 22 квітня 2022 р. на вебсайті УБА розміщено повідомлення «Спільне архівування документів про Війну в Україні 2022 року»⁷, в якому асоціація пропонує акумулювати ці матеріали на «спільному сервері, формуючи загальний архів документів, та за однаковими правилами»⁸, щоб надалі легше було працювати з цими документами, коли почнеться створення колекції в Національній цифровій бібліотеці [19, с. 95-96].

14 лютого 2023 р. на координаційній зустрічі представників різних інформаційних інституцій було оголошено про початок проєкту

⁴ Забіянов Є. В. Електронні бібліотеки – унікальний цифровий репозитарій культурного надбання. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку* : матер. міжнар. наук. конф. (26–27 листопада 2020 р.). Харків, 2020. С. 138–139.

⁵ Забіянов Є. В. Перспективи електронних бібліотек України в умовах діджиталізації суспільства. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів Третьої міжнар. наук. конф., м. Київ, 14–16 травня 2020 р. Київ, 2020. С. 58–60.

⁶ Гарагуля С. С. Електронна бібліотека як інтегратор джерел наукової інформації : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Київ, 2018. 205 с.

⁷ Спільне архівування документів про Війну в Україні 2022 року. *Українська бібліотечна асоціація* : вебсайт. URL: <https://ula.org.ua/novyny-ta-podii/novyny/5007-spilne-arkhivuvannia-dokumentiv-pro-viinu-v-ukraini-2022-roku>

⁸ Там само.

створення Національної електронної бібліотеки України за підтримки ЮНЕСКО та ІФЛА⁹. Мета проєкту – «захист культурного надбання України в частині документальної спадщини, що знаходиться в інституціях пам'яті по всій Україні (бібліотеках, архівах, музеях тощо), шляхом її оцифрування та створення надійної системи збереження і доступу до цифрових копій об'єктів через інтернет на довготривалій основі»¹⁰. Реалізувати проєкт створення НЕБУ планується у чотири етапи впродовж 2024–2029 рр.

В інших країнах існує багато вже реалізованих подібних проєктів. Їхній невеликий огляд представлено в публікації І. Передерій та Р. Гули «Про перспективи реалізації проєкту Національної електронної бібліотеки України» [16, с. 263].

На шпальтах періодичних друкованих та електронних видань почали висвітлюватися питання НЕБУ. Зокрема, вкотре постало питання нормативно-правового забезпечення НЕБУ (О. Клименко, О. Сокур) [10]. Також ЕБ розглядаються як складник національного інформаційного простору України, особливо в умовах повномасштабного вторгнення РФ в Україну (Є. Чумак) [25].

4 листопада 2023 р. на вебсайті культурно-видавничого проєкту «Читомо» розміщено публікацію О. Бойко «Як працюватиме Національна електронна бібліотека України»¹¹. 31 січня 2024 р. на круглому столі О. Бруй, І. Бірюкова, С. Доценко, Н. Розколупа та Т. Чорна презентували проєкт створення НЕБУ під назвою «Національна електронна бібліотека України. Збереження документальної спадщини» [4]. Серед поставлених завдань: оцифрування, накопичення та упорядкування; зберігання та збереження; облік книжкових пам'яток; надання у відкритий доступ; інтеграція у глобальний інформаційний простір. Доповідачі представили загальну модель ЕБ, оцифрування документів та на-

⁹ Початок проєкту створення Національної електронної бібліотеки України за підтримки ЮНЕСКО та ІФЛА. *Українська бібліотечна асоціація* : вебсайт. URL: <https://ula.org.ua/novyny-ta-podii/novyny/5078-pochatok-proiektu-stvorennia-natsionalnoi-elektronnoi-biblioteki-ukrainy-za-pidtrymky-yunesko-ta-ifla>

¹⁰ Там само.

¹¹ Бойко О. Як працюватиме Національна електронна бібліотека України. *Читомо. Культура читання і книговидання* : вебсайт. URL: <https://chytomo.com/iak-pratsiuvatyme-natsionalna-elektronna-biblioteka-ukrainy/>

повнення репозитарію, організаційну структуру та взаємодію, а також дорожню карту створення НЕБУ. Оцифруванню підлягають об'єкти документальної спадщини. Обов'язково до НЕБУ вноситимуться рукописні книги, стародруки, цифрові копії усіх книг та періодичних видань українською мовою 1801–1922 рр. та іншими мовами в Україні 1801–1860 рр. До 2028 р. планується внести до НЕБУ 1 млн документів [4].

Низка авторів перспективи розвитку ЕБ пов'язують з імерсивними технологіями, які «інтегрують віртуальний уміст і фізичне середовище, повністю занурюючи користувачів у комп'ютерно змодельований світ» [23, с. 344]. Розглядають можливість у майбутньому запровадження технологій віртуальної, доповненої та змішаної реальностей, а також використання технологій штучного інтелекту. [23, с. 350].

Висновки. Сьогодні в Україні відсутня універсальна ЕБ, яка б підтримувала всі вимоги й очікування різних груп користувачів. Існує велика кількість систем в галузі ЕБ, які варіюються від систем репозиторіїв до складних систем, заснованих на нових технологіях.

Створення НЕБУ стало б проривом в освіті та науці, адже вона має об'єднати освітні, наукові, університетські, музейні ресурси в єдину мережу. Проте, як зауважила Т. Вилегжаніна, «багато проблем треба розв'язати, багато виражених рішень прийняти і втілити в життя для того, щоб створення НЕБ не було проголошенням гуманітарно-ідеологічним мегапроектом» [5, с. 5].

Перші напрацювання з організації національної системи електронних бібліотек у вигляді ескізного проєкту представлено у 1996 р. формування та функціонування як системи електронних бібліотек так і окремих електронних бібліотек України. Зокрема, питання термінології, визначення структури та функцій, класифікації, нормативно-правового забезпечення, авторського права в інтернеті, історії створення та перспектив електронних бібліотек тощо. У 2016 р. знов постало питання про створення Національної електронної бібліотеки і корпоративність, проте ця чергова спроба мала декларативний характер. 2023 р. заявив про початок нового проєкту створення Національної електронної бібліотеки України за підтримки ЮНЕСКО та ІФЛА, який планується реалізувати у чотири етапи впродовж 2024–2029 років. Це є складне завдання, що потребує вирішення змістових, методичних, організаційних, технологічних, технічних та фінансових питань. Тільки їхнє комплексне вирішення дозволить створити сучасну Національну електронну бібліотеку України.

Список бібліографічних покликань

1. Афанасьєва К. О. Правові аспекти функціонування електронних бібліотек. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2008. № 2. С. 45–49.
2. Бакан С. Ф., Вилегжаніна Т. І. Електронна бібліотека «Культура України» [роль НІБУ в цьому проєкті]. *Кінознавство, культурологія та мистецтвознавство (соціально-комунікаційний аспект)* : колект. моногр. / Київ. міжнар. ун-т, Ін-т журналістики. Київ, 2013. С. 93–108.
3. Баркова О. В. Технологічні засади формування інформаційних ресурсів універсальної електронної бібліотеки : автореф. дис. ... канд. техн. наук : 05.13.06 / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 24 с.
4. Бруй О., Бірюкова І., Доценко С., Розколупа Н., Чорна Т. Національна електронна бібліотека України. Збереження документальної спадщини: презентація. *Національний університет «Києво-Могилянська академія»* [вебсайт]. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/70616630-835c-4a8b-9053-68d7cdc2958a/content>
5. Вилегжаніна Т. І. Національна електронна бібліотека України: мрія чи реальність? *Бібліотечна планета*. 2010. № 3. С. 4–5.
6. Гуцол Г. Електронні бібліотеки: проблемні питання видавництва, бібліотек, обов'язкового примірника, авторського права. *Вісник Книжкової палати*. 2010. № 10. С. 48–49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2010_10_14.
7. Давидова І. О. Електронні бібліотеки: правові засади функціонування в Україні. *Нові обличчя бібліотек та організацій* : фокусний семінар : VIII міжнар. конф. «Крим-2001», 9–17 червня 2001 р., м. Судак. 2001. С. 47–51.
8. Денисенко Н. Г. Корпоративна каталогізація і національна електронна бібліотека: вимоги часу та реалізація проєктів в Україні. *Сучасна бібліотека: філософія, інновації, якість роботи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 23–26 квіт. 2013 р.). Харків, 2014. С. 43–51.
9. Желай О. Електронні бібліотеки як складова інформатизації українського суспільства. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2008. Вип. 21. С. 152–163.
10. Клименко О., Сокур О. Національна електронна бібліотека України: нормативно-правове забезпечення. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 10–15. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.5\(322\).10-15](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.5(322).10-15)
11. Костенко Л. Й. Проблеми формування електронних бібліотек України. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ. 1998. Вип. 1. *Бібліотека. Наука. Культура. Інформація*. С. 220–228.
12. Лобузін К. В. Фундаментальна електронна бібліотека «Україніка»: технологічна організація та основні принципи управління інформаційними ре-

сурсами. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.). Київ, 2015. С. 18–23. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/656>

13. Микитенко А. Електронна бібліотека «Культура України». *Бібліотечна планета*. 2011. № 1. С. 5–6.

14. Національна електронна бібліотека України: проектні рішення, інформаційні ресурси, вхідні формати / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; уклад. А. О. Чекмарьов [та ін.]. Київ : [б. в.], 2000. 17 с.

15. Павлуша І. А. Створення та розвиток електронних бібліотек в Україні: бібліотекознавчий аспект (кінець XX – початок XXI ст.) : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. іст. наук. 07.00.08 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2002. 18 с.

16. Передерій І. Г., Гула Р. В. Про перспективи реалізації проекту Національної електронної бібліотеки України. *Тези 75-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету* / Нац. ун-т «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». Т. 2. (02 трав.–25 трав. 2023 р.). Полтава, 2023. С. 261–264. URL: https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/12267/1/zbirnyk2_75_261-264.pdf

17. Попик В. Концептуальні засади розбудови фундаментальної національної електронної бібліотеки «Україніка». *Бібліотечний вісник*. 2015. № 2. С. 3–9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2015_2_3

18. Самохіна Н. Електронна бібліотека як засіб інтелектуального доступу до документів. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2019. Вип. 56. С. 307–316. DOI: <https://doi.org/10.15407/pr.56.307>

19. Сербін О., Збанацька О. Національна електронна бібліотека України: виклики та рішення. *Дослідницька парадигми та інноваційні стратегії у цифровому суспільстві* : колект. монографія / М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Навч.-наук. ін-т. Київ, 2024. С. 71–112.

20. Слободяник М. С. Формування електронної бібліотеки як бібліотекознавча проблема. *Вісник харківської державної академії культури* : зб. наук. пр. Харків. 2004. Вип. 14. С. 116–127.

21. Соляник А. Корпоративна взаємодія як основа реалізації функцій національної бібліотеки. *Короленківські читання – 2012. Взаємодія та партнерство бібліотек у регіональному інформаційному просторі* : матеріали XV всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 11 жовт. 2012 р.). Харків : Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, 2013. С. 18–25. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/11890589.pdf>.

22. Топольник Я. Особливості створення та функціонування електронної бібліотеки. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти* : зб. наук. пр. 2016. Вип. 3. С. 199–212.

23. Хрущ С., Кушнар'єв В., Лютий А., Онищенко І. Імерсивні технології для електронних бібліотек. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2023. Т. 6. № 2. С. 341–352. DOI: 10.31866/2617-796X.6.2.2023.293605

24. Чекмар'єв А. О., Костенко Л. Й., Павлуша Т. П. Національна система електронних бібліотек / Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. Київ : [б. в.], 1998. 50 с.

25. Чумак Є. Електронні бібліотеки як вагомий складник національного інформаційного простору України. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 16–23. DOI: 10.36273/2076-9555.2023.5(322)

26. Шемаєва Г. В. Формування електронних бібліотек як напрям розвитку наукових комунікацій. *Сучасна бібліотека – науково-інформаційний центр освіти майбутнього* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 23–24 верес. 2009 р.). Харків, 2009. С. 122–126.

References

1. Afanasieva, K. O. (2008). Pravovi aspekty funktsionuvannia elektronnykh bibliotek [Legal aspects of the functioning of electronic libraries]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 2, 45-49. [In Ukrainian].

2. Bakan, S. F., & Vylehzhaniina, T. I. (2013). Elektronna biblioteka "Kultura Ukrainy" [Electronic library "Culture of Ukraine"]. In *Kinoznavstvo, kulturolohiia ta mystetstvoznavstvo (sotsialno-komunikatsiinyi aspekt): kolekt. monohr* [Film studies, culture studies and art studies (social and communication aspect): collective monograph]. (pp. 93-108). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

3. Barkova, O. V. (2013). Tekhnolohichni zasady formuvannia informatsiinykh resursiv universalnoi elektronnoi biblioteki [Technological principles of the formation of information resources of the universal electronic library]. (Extended abstract of PhD dissertation), V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

4. Brui, O., Biriukova, I., Dotsenko, S., Rozkolupa, N., & Chorna, T. (2024). Natsionalna elektronna biblioteka Ukrainy. Zberezhennia dokumentalnoi spadshchyny [National Electronic Library of Ukraine. Preservation of documentary heritage: presentation]. *Natsionalnyi universytet "Kyievo-Mohylianska akademiiia"*: websait. Retrieved from <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/70616630-835c-4a8b-9053-68d7cdc2958a/content>. [In Ukrainian].

5. Vylehzhaniina, T. I. (2010). Natsionalna elektronna biblioteka Ukrainy: mriia chy realnist? [National electronic library of Ukraine: dream or reality?]. *Bibliotechna Planeta*, 3, 4-5. [In Ukrainian].

6. Hutsol, H. (2010). Elektronni biblioteki: problemni pytannia vydavnytstv, bibliotek, oboviazkovoho prymirnyka, avtorskoho prava [Electronic libraries:

problematic issues of publishers, libraries, binding copy, copyright]. *Visnyk Knyzhkovoi palaty*, 10, 48–49. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2010_10_14 [In Ukrainian].

7. Davydova, I. O. (2001, June 9–17). Elektronni biblioteky: pravovi zasady funktsionuvannia v Ukraini [Electronic libraries: legal basis of functioning in Ukraine]. In *Proceedings of the VIII International Scientific Conference. New faces of libraries and organizations: focus seminar* (pp. 47-51). Sudak, Ukraine. [In Ukrainian].

8. Denysenko, N. H. (2014, April 23–26). Korporatyvna katalohizatsiia i natsionalna elektronna biblioteka: vymohy chasu ta realizatsiia proektiv v Ukraini [Corporate cataloging and the national electronic library: time requirements and implementation of projects in Ukraine]. In *Modern library: philosophy, innovations, quality of work. Proceedings of the International Scientific and Practice Conference* (pp. 43-51). Kharkiv, Ukraine. [In Ukrainian].

9. Zhelai, O. (2008). Elektronni biblioteky yak skladova informatyzatsiia ukrainskoho suspilstva [Electronic libraries as a component of informatization of Ukrainian society. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 21, 152-163. [In Ukrainian].

10. Klymenko, O., & Sokur, O. (2023). Natsionalna elektronna biblioteka Ukrainy: normatyvno-pravove zabezpechennia [National electronic library of Ukraine: regulatory and legal support]. *Visnyk Knyzhkovoi palaty*, 5, 10-15. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.5\(322\).10–15](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.5(322).10–15) [In Ukrainian].

11. Kostenko, L. Y. (1998). Problemy formuvannia elektronnykh bibliotek Ukrainy [Problems of formation of electronic libraries of Ukraine]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*. 1, Biblioteka. Nauka. Kultura. Informatsiia, 220-228. [In Ukrainian].

12. Lobuzina, K. V. (2015, October 6–8). Fundamentalna elektronna biblioteka "Ukrainika": tekhnolohichna orhanizatsiia ta osnovni pryntsypy upravlinnia informatsiinymy resursamy [Fundamental electronic library "Ukrainika": technological organization and basic principles of management of information resources]. In *Library. Science. Communication. Proceedings of the International Scientific Conference* (pp. 18-23), V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. Kyiv, Ukraine. Retrieved from <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/656>. [In Ukrainian].

13. Mykytenko, A. (2011). Elektronna biblioteka "Kultura Ukrainy" [Electronic library "Culture of Ukraine"]. *Bibliotekna Planeta*, 1, 5-6. [In Ukrainian].

14. Chekmarov, A. O. (2000). Natsionalna elektronna biblioteka Ukrainy: proektni rishennia, informatsiini resursy, vkhidni formaty [National electronic library of Ukraine: project solutions, information resources, input formats]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

15. Pavlusha, I. A. (2002). Stvorennia ta rozvytok elektronnykh bibliotek v Ukraini: bibliotekoznavchyi aspekt (kinets XX – pochatok XXI st.) [Creation and

development of electronic libraries in Ukraine: librarian aspect (late 20th – early 21st centuries). Extended abstract of PhD dissertation), V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

16. Perederii, I. H., & Hula, R. V. (2023, May 02–25). Pro perspektyvy realizatsii proiektu Natsionalnoi elektronnoi biblioteki Ukrainy [About the prospects of the implementation of the project of the National Electronic Library of Ukraine]. In *Tezy 75-yi naukovoï konferentsii profesoriv, vykladachiv, naukovykh pratsivnykiv, aspirantiv ta studentiv universytetu* [Abstracts of the 75th Scientific Conference of professors, teachers, researchers, graduate students and university students] (Ch. 2, pp. 261–264), Yuriy Kondratyuk Natsional Poltava Polytechnic University, Poltava, Ukraine. Retrieved from https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/12267/1/zbirnyk2_75_261-264.pdf. [In Ukrainian].

17. Popyk, V. (2015). Kontseptualni zasady rozbudovy fundamentalnoi natsionalnoi elektronnoi biblioteki "Ukrainika" [Conceptual foundations of the development of the fundamental national electronic library "Ukrainika"] *Bibliotechnyi Visnyk*, 2, 3-9. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2015_2_3. [In Ukrainian].

18. Samokhina, N. (2019). Elektronna biblioteka yak zasib intelektualnoho dostupu do dokumentiv [Electronic library as a means of intellectual access to documents]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 56, 307-316. DOI: <https://doi.org/10.15407/np.56.307> [In Ukrainian].

19. Serbin, O., & Zbanatska, O. (2024). Natsionalna elektronna biblioteka Ukrainy: vyklyky ta rishennia [National electronic library of Ukraine: challenges and solutions]. In *Doslidnytska paradyhmy ta innovatsiini stratehii u tsyfrovomu suspilstvi*: kolekt. monohrafiia [Research paradigms and innovative strategies in the digital society: a collective monograph]. (pp. 71-112). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

20. Slobodianyk, M. S. (2004). Formuvannia elektronnoi biblioteki yak bibliotekoznavcha problema [Forming an electronic library as a librarian problem]. *Visnyk Kharkivskoi Derzhavnoi Akademii Kultury*, 14, 116-127. [In Ukrainian].

21. Solianyuk, A. (2013, October 11). Korporatyvna vzaiemodiia yak osnova realizatsii funkt sii natsionalnoi biblioteki [Corporate interaction as a basis for implementing the functions of the national library]. In *Korolenkivski chytannia – 2012. Vzaiemodiia ta partnerstvo bibliotek u rehionalnomu informatsiinomu prostori* [Interaction and partnership of libraries in the regional information space. Proceedings XV All-Ukraine Scientific and Practical Conference "Korolenko readings 2012"] (pp. 18-25), V. H. Korolenka Kharkiv State Scientific Library, Kharkiv, Ukraine. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/11890589.pdf> [In Ukrainian].

22. Topolnyk, Ya. (2016). Osoblyvosti stvorennia ta funktsionuvannia elektronnoi biblioteki [Features of the creation and functioning of the electronic library]. *Profesionalizm pedahoha: teoretychni y metodychni aspekty*, 3, 199-212. [In Ukrainian].

23. Khrushch, S., Kushnarov, V., Liutyi, A., & Onyshchenko, I. (2023). Imersywni tehnolohii dlia elektronnykh bibliotek [Immersive technologies for electronic libraries]. *Tsyfrova platforma: informatsiini tehnolohii v sotsiokulturnii sferi*, 6, 2, 341-352. DOI: 10.31866/2617-796X.6.2.2023.293605 [In Ukrainian].

24. Chekmarov, A. O., Kostenko, L. Y., & Pavlusha, T. P. (1998). Natsionalna systema elektronnykh bibliotek [National system of electronic libraries]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

25. Chumak, Ye. (2023). Elektronni biblioteky yak vahomyi skladnyk natsionalnoho informatsiinoho prostoru Ukrainy [Electronic libraries as an important component of the national information space of Ukraine]. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 5, 16-23. DOI: 10.36273/2076-9555.2023.5(322) [In Ukrainian].

26. Shemaieva, H. V. (2009, September 23-24). Formuvannia elektronnykh bibliotek yak napriam rozvytku naukovykh komunikatsii [Formation of electronic libraries as a direction of development of scientific communications]. In *Suchasna biblioteka – naukovo-informatsiinyi tsentr osvity maibutnoho* [The modern library is a scientific and informational center for the education of the future. Proceedings All-Ukraine Scientific and Practical Conference] (pp. 122-126). Kharkiv, Ukraine. [In Ukrainian].

УДК 027.54:004.78]-043.86(477)(045)

Oksana Zbanatska,

<https://orcid.org/0000-0003-0413-7576>,

Doctor of Sciences in Social Communications, Associate Professor,

Professor, Department of journalism and international relations,

Faculty of journalism and international relations,

Kyiv University of Culture (Kyiv, Ukraine),

36, Street Yevhena Konovaltsya, Kyiv, 01042, Ukraine

Chief Librarian, Department of linguistic support

of information search systems,

Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine),

1, Street Mykhailo Hrushevskiyi, Kyiv, 01001, Ukraine

e-mail: ZbanatskaO@gmail.com

FROM THE NATIONAL SYSTEM OF ELECTRONIC LIBRARIES TO THE NATIONAL ELECTRONIC LIBRARY OF UKRAINE: EVOLUTION OF VIEWS

The purpose of the article is to investigate the evolution of views from the national system of electronic libraries to the creation of the National Electronic Library of Ukraine. **The research methodology** is based on the application of general scientific and special methods of cognition, in particular the systemic, historical and

terminological approach, analysis, synthesis, generalization. **The scientific novelty** of the article lies in the generalization of information and expansion of ideas about the views of scientists regarding the creation of the National Electronic Library of Ukraine. **Conclusions.** The first developments in the organization of the national system of electronic libraries in the form of a sketch project were presented in 1996, the formation and functioning of both the system of electronic libraries and individual electronic libraries. In particular, this is a matter of terminology, definition of structure and functions, classification, legal framework, copyright on the Internet, history of creation and prospects of electronic libraries, etc. In 2016, the question of the creation of the National Electronic Library and corporatism arose again, but the next attempt was of a declarative nature. 2023 announced the start of a new project to create the National Electronic Library of Ukraine with the support of UNESCO and IFLA, which is planned to be implemented in four stages during 2024–2029. This is a complex task that requires the solution of substantive, methodological, organizational, technological, technical and financial challenges. Only their comprehensive solution will allow to create a modern National Electronic Library of Ukraine. Only their comprehensive solution will allow to create a modern National Electronic Library of Ukraine.

Keywords: electronic libraries, national system of electronic libraries, National Electronic Library of Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2024 р.